

Lastensuojelun Keskusliiton tavoiteohjelma eduskuntavaalikaudelle 2019–2023

Koska lapset ovat

tärkeintä,

mitä meillä on.

1.

1. Pää tavoite:
Pitkäjänteinen ja
laaja-alainen lapsi- ja
perhepolitiikka

Esimerkin voima

Koko poliittinen kenttä on viimeisen vuoden aikana herännyt pitkäjänteisen lapsi- ja perhepolitiikan välttämättömyyteen. Lapsi- ja perhepolitiikkaa sekä lasten arkeen ja oikeuksiin vahvasti nivoutuvaa koulutuspolitiikkaa ovat tällä eduskuntakaudella leimanneet heti kauden alussa linjatut mittavat leikkaukset sekä asiakasmaksujen ja verojen korotukset. Ne ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten arkeen niin heikentyneiden palvelujen kuin perheiden taloudellisen tilanteen kiristymisen kautta. Leikkausten jälkeen tehdyt yksittäiset korjaustoimet ovat kaikki olleet tervetulleita, mutta antavat lapsipolitiikasta tempoillevan ja sirpaleisen kuvan. Kokonaisuus ja tavoitteellisuus ovat näyttäneet olevan hukassa. On aika ottaa uusi suunta.

Seuraavan hallituksen on otettava vahva rooli lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaajana. Ministeriöiden on näytettävä esimerkkiä lapsiystävällisten toimintamallien käyttöön ottamisessa. Syntyvyyden raju, yhä jyrkentyvä lasku tällä vuosikymmenellä herättää huolen maamme tulevaisuudesta. On vahvasti perusteltua, että lasten ja perheiden hyvinvoinnin turvaaminen nostetaan seuraavan eduskunnan ja hallituksen keskeisimmäksi huolenaiheeksi. Lapsiystävällisen Suomen rakentaminen on aloitettava yhteiskuntamme huipulta.

Lapsen oikeuksiin pohjautuva lapsistrategia

Kansallinen lapsistrategia on erinomainen väline lapsiperheiden etuuksien ja palvelujen pitkäjänteisen kehittämisen linjaamiseen ja turvaamiseen. Iloittamme, että pohjatyö sen laatimiseksi on jo alkanut. Valmistelussa on pidettävä tarkasti huolta siitä, että kansallinen lapsistrategia pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukselle ja on hallinnonalat ylittävä, kokonaisvaltainen, parlamentaarisesti valmisteltu ja aidosti pitkäjänteinen sekä konkreettisia tavoitteita asettava. Lapsistrategia tarvitsee myös toimeenpano-ohjelman.

Lastensuojelun Keskusliitto toivoo, että lapsistrategian kautta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon juurtuu lisäksi ajatus, että lasten ja nuorten hyvinvointiin panostaminen on investointi tulevaisuuteen.

Lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi laajasti käyttöön

Lasten ja perheiden kannalta haitalliset poliittiset päätökset voitaisiin välttää toteuttamalla säännönmukaisesti päätösten lapsi- ja perhevaikutusten arviointi. Tämä tavoite on asetettu kahdessa viimeisimmässä hallitusohjelmassa, mutta siitä huolimatta se ei valitettavasti ole toteutunut edes tyydyttävällä tasolla. Toisinaan lapsivaikutusten arviointi on kyllä tehty, mutta sen päätelmät eivät ole vaikuttaneet esityksen sisältöön. Toimintamallin juurruttamisessa ja hyödyntämisessä on siis tehtävä vielä pitkäjänteistä työtä, johon lapsistrategia antaa parhaimmillaan vahvan selkänöjan.

Tavoitteenamme on vahvistaa lapsiin ja nuoriin investoimisen näkökulmaa niin, että lapsibudjetoinnin menetelmät otettaisiin käyttöön valtakunnallisella tasolla. Lapsibudjetointi mahdollistaisi lasten, nuorten ja perheiden palvelujen tuottavuuden lisäämisen sekä kannustaisi panostamaan perustason palveluihin hyvinvointia vahvistavina ja korjaavien palvelujen tarvetta ennaltaehkäisevinä palveluina.

Pidämme tärkeänä, että LAPE-muutosohjelman kautta luotujen hyvien käytäntöjen saattaminen valtakunnallisiksi toimintatavoiksi turvataan ja palvelujen painopistettä käännetään tavoitteellisesti kohti ennaltaehkäiseviä palveluja. Nyt vaarana on, että LAPE-kärkihankkeessa kehitetyt toimintatavat jäävät resurssien ja toimeenpanovallan puutteiden vuoksi hyödyntämättä.

Pitkäjänteinen lapsi- ja perhepolitiikka - Toimenpiteet:

- Heti hallituskauden alussa laaditaan kansallinen lapsistrategia, joka perustuu tietoon ja tutkimukseen, kattaa laajasti eri hallinnonalat, on pitkäjänteinen ja tavoitteellinen.
- Eduskunta ja ministeriöt toimivat esikuvina muulle julkishallinnolle ottamalla lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin toimintamallit laajasti ja laadukkaasti käyttöön osana tiedolla johtamisen vahvistamista.
- LAPE-muutosohjelman yhteydessä luodut hyvät käytännöt otetaan valtakunnallisesti käyttöön ja palvelujen painopistettä käännetään kohti ennaltaehkäiseviä palveluja.

2.

2. Päätaavoite:
Lapsiperheköyhyyden
torjuminen ja perheiden
toimeentulo

Jokaisella lapsella on oikeus riittävään elintasoon ja hyvään lapsuuteen. Lasten köyhyys on vuosien suotuisan kehityksen jälkeen kääntynyt vuodesta 2012 lähtien jälleen kasvuun. Poliittiset päätökset ovat lisänneet lapsiperheköyhyyttä tällä hallituskaudella. Lapsiperheiden etuuksien leikkaukset ja reaaliarvon lasku ovat koskettaneet erityisen ankarasti köyhiä lapsiperheitä.

Uuvuttava leikkauslista

Hallitus päätti tarkistetussa vuosien 2017-2019 julkisen talouden suunnitelmassa, että kansaneläke- ja kuluttajahintaindeksisidonnaisten etuuksien indeksitarkistus jäädytettiin vuoden 2016 tasolle vuosina 2017-2019. Lisäksi kansaneläkeindeksiä alennettiin vuonna 2017 0,85 prosentilla vuoden 2016 tasosta. Lapsiperheiden etuuksista tämä leikkaustoimi koski seuraavia: lapsilisä, kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, joustava hoitoraha, vanhempainpäiväraha ja vanhempainvapaalla kertyvä lomaoikeus. Lapsilisän indeksikorotukset lopetettiin pysyvästi. Lisäksi hallituksen päätöksistä lapsiperheiden toimeentuloa ovat heikentäneet ainakin aamu- ja iltapäiväkerhojen asiakasmaksujen 100 prosentin korotus, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen 30 prosentin korotus, työttömyysturvan heikennykset, asuntolainojen korkovähennysoikeuden leikkaaminen sekä jäteveron, ajoneuvoveron ja kiinteistöveron korotukset. Päätöksiä on tehty yksitellen ilman kokonaisarvioita jo tehtyjen ja kaavailtujen sopeutustoimien yhteisvaikutuksista. Lapsivaikutusten arvioinnin puute on poikkeuksen sijasta ollut sääntö.

Universaalit palvelut ja etuudet vs. kohdennetut

Lasten ja perheiden palveluissa on 1990-luvun laman jälkeisistä leikkaustoimista lähtien ollut voimakas trendi leikata universaaleista peruspalveluista ja etuuksista ja sen sijaan suunnata varoja korjaaviin palveluihin ja kohdennettuihin, harkinnanvaraisiin etuuksiin. Tämä muutos on epäonnistunut, ja se on tuottanut aiempaa kalliimpaa, byrokraattisempaa, tehottomampaa ja eriarvoisuutta lisäävää lapsi- ja perhepalvelujen ja -etuuksien kokonaisuutta. Paluu universaalien palvelujen vahvistamiseen on välttämätön ja kiireellinen. Tosin korjaavien palvelujen ja etuuksien tasosta ja saatavuudesta ei tule tinkiä, mutta niiden tarve vähenee, kun perustaso on kunnossa.

Lapsilisät

Lapsilisän keskimääräinen reaaliarvo on nyt noin 30 prosenttia alempi kuin vuonna 1994. Lapsilisän leikkaamisen ja lapsilisien indeksisidonnaisuuden poistaminen tällä hallituskaudella ovat vaikeuttaneet monen perheen arkea. Kotihoidon tuen reaaliarvon laskeminen samanaikaisesti on lisännyt pienten lasten köyhyyttä. Lapsilisien indeksisidonnaisuudesta luopuminen oli päätös, joka leikkaa lapsilisien reaaliarvoa talouskasvun aikana hiljaisesti, mutta aiempaa nopeammassa tahdissa. Lapsilisien korottaminen ei nykyolinsäädännöllä auta kaikkein köyhimpiä perheitä, sillä lapsilisää ei katsota etuoikeutetuksi tuloksi toimeentulotukea myönnettäessä, vaan lapsilisät vähennetään pois toimeentulotuesta. Lakimuutos on välttämätön, jotta myös kaikkein köyhimmät perheet hyötyisivät lapsilisästä. Lapsilisän säilyttäminen universaalina,

lapsimäärään sidottuna etuutena on keskeinen lapsiköyhyyttä torjuva toimi. Tarveharkintainen, tulosidonnainen tai progressiivinen tuki tuottaisi väliinputoajia sekä byrokratia- ja kannustinloukkuja.

Joustava perhevapaajärjestelmä

Syntyvyyden voimakas laskutrendi luo voimakkaan tarpeen lisätä työelämän lapsimyönteisyyttä. Nykyinen perhevapaamallimme on Pohjoismaiden jäykin ja korvaustasoltaan alhaisin. Perhevapaa järjestelmän uudistaminen joustavammaksi on ensi vaalikaudella välttämätöntä. Onneksi puolueet ovat tähän valtaosin sitoutuneet. Perhevapaauudistuksen tavoitteeksi on asetettava lapsen turvallisen kasvun tukeminen, isän ja lapsen suhteen vahvistaminen, erilaisten perhetyyppien huomioiminen sekä työn ja perhe-elämän aiempaa joustavampi yhdistäminen. Uudistus on toteuttava niin, että lapsen tai kummankaan vanhemman asemaa ei heikennetä nykyisestä. Muistutamme, että perheiden hyvinvointia, syntyvyyttä ja työllisyyttä tukeva perhevapaajärjestelmä on hyvä investointi.

SOTU-uudistus

Sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen valmistelussa on turvattava ensisijaisten etuuksien, kuten vähimmäispäivärahojen riittävä taso, jotta toimeentulotuen varaan jäisi yhä harvempi. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä siihen, että uudistuksella vähennetään lapsiperheköyhyyttä.

Maksukatot

Sosiaali- ja terveystulujen erilliset maksukatot muodostavat kirjavan järjestelmän, joka ei kohtele perheitä oikeudenmukaisesti. On hyvä, että esimerkiksi sairaalamaksuissa lasketaan kaikki perheen lapset ja toinen vanhemmista samaan maksukattoon, jolloin kokonaisuus pysyy kohtuullisena, mikäli perheestä useampi sairastuu saman vuoden sisällä. Lääkekuluissa kuitenkin on edelleen jokaisella henkilökohtainen maksukatto, mikä nostaa joissakin perheissä alkuvuoden lääkekulut ylivoimaisiksi. Valtiontalouden näkökulmasta lapsiperheiden tuottamat sairauskulut eivät muodostu merkittäviksi, sillä onneksi vakavammat sairastumiset ovat väestötasolla harvinaisia. Perheen näkökulmasta lapsen vakava sairastuminen on kuitenkin henkisesti ja fyysisesti raskas kokemus. Taloudellinen kuorma voi olla se korsi, joka katkaisee kamelin selän. Perheen selviytymistä akuutista kriisitilanteesta on tuettava kaikin keinoin. Siksi sairastumisesta aiheutuvaa taloudellista taakkaa on kohtuullistettava ja otettava huomioon elätettävien määrä suhteessa tulonsaajiin.

Asumisen hinta

Lapsiperheillä on usein paine muuttaa kasvukeskuksiin vanhempien työn perässä. Näillä paikkakunnilla asumisen hinta muodostuu kuitenkin usein kohtuuttoman korkeaksi ja perheet asuvat siksi ahtaasti. Ahdas ja kallis asuminen voi vaikuttaa kielteisesti myös syntyvyyteen, kun luottamus omiin mahdollisuuksiin selvittää uuden perheenjäsenen tuomista kuluista rakoilee.

Perheet tarvitsevat kohtuuhintaista vuokra-asumista kasvukeskuksiin sekä asuntolainojen verovähennysoikeuden palauttamista entiselle tasolle.

Verotus

Lapsiperheiden tilanteen tarkastelu unohtuu usein, kun verotusta muutetaan. Kulutusverojen nousu, leikkaukset asuntolainan korkovähennykseen, korotettu kiinteistövero sekä tuloverotuksen poistettu lapsivähennys lisäävät kaikki erityisesti lapsiperheiden verokuormaa. Mikäli tarkoitus ei ole kiristää nimenomaisesti lapsiperheiden taloutta, on nämä kiristykset kompensoitava muilla perheille kohdistetuilla verovähennyksillä tai tulonsiirroilla. Jotta vaikutukset voidaan ottaa huomioon, ne on voitava arvioida ennakolta toteuttamalla valtion talousarvion sekä julkisen talouden suunnitelman lapsivaikutustenarviointi. Tavoitteeksi on asetettava valtiontalouden lapsibudjetointi.

Lapsiköyhyys ja perheiden toimeentulo - Toimenpiteet:

- Lapsiperheiden universaalien palvelujen ja etuuksien tasoa nostetaan pitkäjänteisesti ja palautetaan vähintään niihin tehtyjä leikkauksia edeltäneelle tasolle.
- Lapsilisät katsotaan etuoikeutetuksi tuloksi toimeentulotukea myönnettäessä.
- Toteutetaan perhevapaaudistus, joka tuo joustavuutta perheiden arkeen, huomioi perheiden erilaiset tilanteet, lisää työelämän lapsimyönnteisyyttä ja valmistellaan lapsilähtöisesti.
- Lapsiperheiden sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksujen, lääkemenkulojen ja muiden sairauskulujen maksukatot yhdistetään, yhtenäistään ja kohtuullistetaan.
- Turvataan perheille kohtuuhintainen asuminen edullisella vuokra-asumisella sekä asuntolainojen verovähennysoikeudella.
- Valtion talousarviosta ja julkisen talouden suunnitelmasta tehdään vuosittain lapsivaikutusten arviointi, jossa huomioidaan myös verotukseen tehtyjen muutosten vaikutus lapsiperheisiin. Perheiden verotuksen kiristyminen kompensoidaan perheille kohdistetuilla verovähennyksillä tai tulonsiirroilla.

3.

3. Päättavoite:
Oikeus koulutukseen ja
varhaiskasvatukseen

Laadukas varhaiskasvatus ja perusopetus tukevat lasten yhdenvertaisuutta sekä torjuvat syrjäytymisen ylisukupolvista periytyvyyttä. Perusopetuksen ja päiväkotiryhmien kasvattaminen sekä subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen puolipäiväiseksi ovat olleet lasten eriarvoisuutta lisääviä päätöksiä. Uusi varhaiskasvatustuki tuli voimaan syyskuussa 2018, mutta siihen jäi oleellisia puutteita, kun näitä heikennyksiä ei korjattu eikä lakiin sisällytetty erityisen tuen järjestämistä koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatuksen laatu ja lapsen oikeus saada varhaiskasvatusta

Suomessa varhaiskasvatuksen osallistumisaste on vertailumaita alhaisempi. Varhaiskasvatukseen osallistumista edistetään parhaiten kehittämällä varhaiskasvatuksen laatua ja parantamalla saatavuutta. Varhaiskasvatuksen keskeisiä laatutekijöitä ovat koulutettu henkilökunta, turvalliset ja pysyvät lapsi-aikuissuhteet, riittävän pienet ja pysyvät lapsiryhmät sekä luottamuksellinen ja tasavertainen vuorovaikutus henkilöstön ja huoltajien välillä.

Suuret lapsiryhmät heikentävät lasten hyvinvointia, lisäävät eriarvoisuutta ja vähentävät varhaiskasvatuksen ammattilaisten mahdollisuuksia antaa jokaiselle lapselle hänen tarvitsemaansa kasvatuksellista tukea. Henkilökunnan mitoituksessa on palattava vähintään yksi kasvattaja seitsemää kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden -suhdelukuun. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota alle kolmevuotiaiden ryhmien maksimikokoon. Suhdeluvuista ja ryhmäkokosäädöksistä on pidettävä kiinni myös käytännössä.

Subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen

Subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen vanhemman työmarkkina-aseman perusteella on heikentänyt mahdollisuuksia ottaa joustavasti huomioon lapsen yksilölliset tuen tarpeet ja perheen tilanne. Laki asettaa lapset nyt eriarvoiseen asemaan vanhemman tilanteen perusteella sekä myös alueellisesti. Vain harvoissa kunnissa on ollut mahdollisuus perustaa omia päiväkotiryhmiä 20 tunnin varhaiskasvatusoikeuden piirissä oleville lapsille. Lakimuutos on siten kasvattanut lapsiryhmiä ja tuonut niihin päivittäistä vaihtuvuutta. Tuoreet tutkimustulokset antavat huolestuttavia viitteitä siitä, että lainsäädännön muutokset ja kuntien erilaiset ratkaisut ovat lisänneet eriarvoistumista. Subjektiivinen oikeus kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen on palautettava.

Esiopetus osana varhaiskasvatusta

Esiopetus voidaan ulottaa viisivuotiaille osana maksuttoman varhaiskasvatuksen laajentamista. Esiopetuksen varhentaminen ei kuitenkaan saa johtaa oppivelvollisuusiän alentamiseen eikä lasten lisääntyvään arviointiin. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tulee perustua lapsentahtiseen leikkiin perustuvaan kasvatukseen, opetukseen ja hoivaan. Perusopetuksen aloittamisajankohta on säilytettävä nykyisellään ja esiopetus nähtävä osana varhaiskasvatusta. Nämä kaksi tulee saattaa myös saman lainsäädännön alle. Esiopetuksen ryhmäkoosta ja henkilöstömitoituksesta on säädettävä yhdenmukaisesti riippumatta siitä, järjestetäänkö palvelu päiväkodissa vai koulussa. Esiopetusta täydentävän

varhaiskasvatuksen laatu on myös saatettava asianmukaiselle tasolle.

Tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa

Lapsen tarvitseman tuen riittävät resurssit on turvattava varhaiskasvatuksessa. Yksityisten palveluntuottajien osuus varhaiskasvatuksessa on kasvanut. Erityisen tuen tarve voi johtaa lapsen hoitopaikan vaihtamiseen kunnalliseen päiväkotiin. Muutokset voivat olla erityislapselle vaikeampia kuin muille lapsille. Lapsen tarvitseman tuen on toteuduttava yhdenvertaisesti siitä riippumatta, onko palveluntuottajana yksityinen vai kunta. Tuen toteuttamiseksi on etsittävä toimivat mallit ja tehtävä tarvittavat säädösmuutokset. Lakiuudistuksen lähtökohtana tulee olla jokaisen lapsen oikeus oikea-aikaiseen, riittävään ja tarkoituksenmukaiseen tukeen. Niin sanottu kolmiportaisen tuen malli toimii uudistuksen hyvänä lähtökohtana myös varhaiskasvatuksessa, sillä keskeistä on tuen johdonmukainen jatkumo varhaiskasvatuksesta kouluun. Mallia ei kuitenkaan voi siirtää sellaisenaan varhaiskasvatukseen.

Perusopetus

Lasten oikeus saada tarvitsemaansa tukea perusopetuksessa ei toteudu yhdenvertaisesti. Muistutamme, että oikeus saada perusopetusta kuuluu sekä lapsen oikeuksiin että perusoikeuksiin ja koskee jokaista lasta yksilönä.

Kasvaneet luokkakoot vaikeuttavat ammattitaitoisten opettajien mahdollisuuksia antaa lapsille oppimiseen riittävää tukea sekä havaita lapsen vahvempi tuen tarve. Kunnilla ei aina ole riittävästi resursseja yksilöllistä tukea tarvitsevien lasten opetuksellisen ja oppilashuollollisen tuen järjestämiseen. Inklusio tarvitsee toteutuakseen riittävät avustaja- ja erityisopettajaresurssit luokanopettajan tueksi. Näin ei useinkaan ole, vaan erityistä tukea tarvitseva oppilas voi jäädä ilman tarvitsemaansa tukea. Tuen tarve on selvitettävä ja tuki annettava oppilaan yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Kiinnitämme myös huomiota poikien heikentyneisiin oppimistuloksiin. Vuoden 2015 PISA-tulosten mukaan tyttöjen ja poikien tasoero on OECD-maiden suurin. Ilmiön syiden tutkimusta on tärkeää syventää, etsiä tehokkaita keinoja negatiivisen kehityksen kääntämiseksi ja toteuttaa jo annetut suositukset. Oppimistulokset ovat eriytyneet myös vanhempien koulutuksen ja kodin varallisuuden vaikutusten osalta sekä alueellisesti.

Toisen asteen koulutus

Koulutusleikkaukset ovat osuneet erityisen kipeästi ammatilliseen koulutukseen. Tämä on johtanut muun muassa henkilöstövähennyksiin, aloituspaikkojen karsimiseen ja lähiopetuksen vähentämiseen. Lähiopetuksen määrän vähentäminen voi johtaa tukea tarvitsevien nuorten putoamiseen pois koulutuksesta. Vaarana on, että ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen ja koulupudokkuus lisääntyvät ja ammatillisen koulutuksen saavutettavuus heikentyy. Kiinnitämme huomiota myös toisen asteen koulutukseen liittyvien opiskelumateriaalien korkeisiin hintoihin. Korkea hinta muodostuu osalle esteeksi opiskella itselleen ammatti. Yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskeluun eivät toteudu. Ilman koulutusta jäänyt nuori on suuressa vaarassa jäädä pysyvästi

työmarkkinoiden ulkopuolelle ja syrjäytyä. Kannatamme toisen asteen koulutuksen maksuttomuutta ylisukupolvista syrjäytymistä ennaltaehkäisevänä ja jokaiselle nuorelle tasavertaiset mahdollisuudet turvaavana toimenpiteenä. On varmistettava se, että jokainen Suomessa asuva nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon.

Puhdas sisäilma

Varhaiskasvatusta, perusopetusta sekä toisen asteen koulutusta koskevan lainsäädännön mukaan lapsilla ja nuorilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Koulujen, oppilaitosten ja päiväkotien huonosta sisäilmasta on tullut merkittävä uhka lasten ja nuorten terveydelle. Myös eduskunnan oikeusasiamies on kertomuksessaan vuodelta 2015 nostanut puutteet koulujen oppimisympäristöissä yhdeksi kymmenestä keskeisestä suomalaisesta perus- ja ihmisoikeusongelmasta, sisäilmaongelmat yhtenä keskeisenä puutteena.

Arviot kosteus- ja homevaurioisten koulurakennusten määrästä vaihtelevat 25 %:sta yli 60 %:iin. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietinnön (TrVM 1/2013 vp) mukaan noin 62 000–94 000 peruskoululaista ja 12 000–18 000 lukiolaista altistuu kosteus- ja homevaurioille päivittäin ja välitön korjaustarve oli 1200 koulussa. Vakavasta terveydellisestä vaarasta huolimatta lasten altistaminen ja oireilu ongelmaisissa koulu- ja päiväkotirakennuksissa jatkuu usein kohtuuttoman pitkään ja lasten oireiluun ei suhtauduta riittävästi. Terveydenhuoltolaki (1326/2010) velvoittaa kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastamiseen kolmen vuoden välein. Lisäksi valtioneuvoston asetus (338/2011) edellyttää, että tarkastuksessa todettujen puutteiden korjaamista on seurattava vuosittain. Tarkastuksia ei kuitenkaan edelleenkään tehdä kattavasti.

Varhaiskasvatus ja koulutus - Toimenpiteet:

- Palautetaan kokoaikainen subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen.
- Pienennetään varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ryhmäkokoja ja parannetaan varhaiskasvatuksen suhdelukua.
- Lakiin on kirjattava säännökset lapsen tarvitseman tuen järjestämisestä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuslakiin tulee kirjata myös konsultoivat psykologipalvelut.
- Erityisopetuksen riittävät opettaja- ja avustajaresurssit turvataan.
- Poikien heikentyneen koulumenestyksen syyt selvitetään ja toteutetaan tarvittavat toimenpiteet tilanteen korjaamiseksi.
- Ammatillisen koulutuksen lähiopetusta lisätään merkittävästi ja opetus muutetaan maksuttomaksi.
- Sisäilmaongelmien torjuntaa jatketaan tehokkaasti. Varmistetaan, että kunnat tarkastavat oppimisympäristöjen turvallisuuden ja terveellisyyden vähintään kolmen vuoden välein. Kunnissa on oltava selkeät etukäteen sovitut toimintamallit sisäilmaongelmin puuttumiseen

4.

4. Päättavoite:
Turvallinen lapsuus

Koulurauha ja syrjimättömyys

Kiusaamisen ja syrjinnän torjumiseksi toteutetuista toimista huolimatta syrjintäkokemukset ovat tutkimusten mukaan edelleen varsin yleisiä lasten ja nuorten arjessa. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan jopa 7,3 prosenttia perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaisista on kokenut kiusaamista vähintään kerran viikossa ja yli kolmasosa on kokenut kiusaamista lukuvuoden aikana. Erityisesti vähemmistöön kuulumisen altistaa lapsia ja nuoria syrjintäkokemuksille (Nuorisobarometri 2014 ja Oikeusministeriön selvitys vihapuheesta ja häirinnästä 7/2016). EU:n perusoikeusviraston tutkimuksen mukaan Suomi on yksi syrjivimpiä EU-maita, ja täällä esiintyi myös paljon vihapuhetta ja häirintää. Koulurauha ja syrjimättömyys on turvattava aina varhaiskasvatuksesta lähtien jokaiselle lapselle.

Alkoholilaki – ei uusia liberalisointeja

Lasten ja nuorten kasvuympäristön turvallisuuteen kohdistuvia riskejä eniten lisännyt eduskunnan päätös on alkoholilain kokonaisuudistus ja siihen sisältyneet alkoholin saatavuutta helpottaneet lakimuutokset. Joka kymmenes suomalaislapsi asuu perheessä, jossa vanhempien päihteiden käyttö aiheuttaa lapsille akuutteja tai pysyviä haittoja. Alkoholin kokonaiskulutuksen kasvun vaikutukset lapsille ja lapsiperheille ovat ehdottoman kielteiset.

Tehokkain tapa suojata lapsia alkoholihaitoilta on vaikuttaa universaalein toimenpitein haittojen esiintymiseen yhteiskunnassa. Kokonaiskulutuksen kasvusta aiheutuvia ongelmia ei pystytä korjaamaan lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla tai muulla yksilöllisellä tuella. Lapsen oikeuksien komitea on jo aiemmin suositellut, että Suomen valtio tehostaa toimiaan nuorten alkoholin käytön vähentämiseksi. Tehdyt lakimuutokset uhkaavat kääntää viime vuosien suotuisan kehityksen ja sysätä nuorten päihteiden käytön jälleen kasvuun. Uusista alkoholilain liberalisoinneista on pidättäydyttävä, aiempien päätöksien vaikutuksia on seurattava ja tarvittaessa korjattava tehtyjä päätöksiä.

Kuritusväkivalta vähenee

Lasten kasvuympäristössä on tapahtunut myös myönteisiä muutoksia. Lastensuojelun Keskusliiton selvityksen mukaan suomalaisten asenteet lapsiin kohdistuvaa kuritusväkivaltaa kohtaan ovat muuttuneet entistä kielteisemmäksi. (Sauli Hyvärinen: Piiskasta jäähyphenkkiin 2017) Vastaajista 81% ei hyväksy lapsen ruumiillista kuritusta kasvatukseen edes poikkeustapauksissa. Vanhemmat viettävät myös aiempaa enemmän aikaa lasten kanssa.

Kielteisistä asenteista huolimatta edelleen lähes puolet vanhemmista kertoo käyttäneensä jotain kuritusväkivallan muotoa lastensa kasvatuksessa. Vanhemmat tarvitsevat tukea ja tietoa siitä, miten kohdata lapsen kasvatuksesta aiheutuvat arjen paineet lasta ymmärtäen ja keskustellen. Perheiden toimivat peruspalvelut ovat yhteiskunnan paras tuki vanhemmuudelle. Neuvolat, varhaiskasvatus ja perusopetus ovat avainasemassa vahvistamassa kannustavan kasvatuksen mallia ja lisäämässä lasten ja heidän vanhempiensa tietoisuutta lapsen oikeuksista.

Huoli lastensuojelun ylikuormituksesta

Lastensuojeluilmoitusten ja kiireellisten sijoitusten määrä on kasvanut. Se kertoo, että lainsäädäntömuutoksilla ei ole kyetty vaikuttamaan siihen, että lapsiperheiden parissa toimivat ammattilaiset yhdistäisivät voimavaransa perheiden ongelmien ratkaisemiseksi ennen viimesijaisten toimenpiteiden käyttöä. Esimerkiksi lasten ennaltaehkäisevä huomioiminen aikuisten palveluissa, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluissa, on viime vuosina heikentynyt ja on riittämätöntä. Myönteistä kehitystä on tapahtunut kotipalvelussa, jota on nyt aiempaa paremmin saatavilla. Lastensuojelun suurin asiakasmäärän kasvu kohdistuu teini-ikäisten perheisiin, joiden arkeen kotipalvelu ei ole se apu, jota ensisijaisesti tarvitaan. Teini-ikäisten perheitä auttavia ennaltaehkäiseviä palveluja, kuten mielenterveyspalveluja, sosiaaliohjausta ja yhteistyötä nuorisotyön kanssa on kehitettävä ja saatavuutta lisättävä.

Kannamme vakavaa huolta lastensuojelun resursseista. Lastensuojelun Keskusliitto teki 2018 yhdessä Talentian kanssa lastensuojelun tilannetta kartoittavan selvityksen. Kyselyyn vastanneista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä, sosiaaliohjaajista ja perhetyöntekijöistä 70% oli miettinyt alan vaihtoa liiallisen työn kuormittavuuden vuoksi. Työpaineita ja riittämättömyyden tunnetta paljon tai erittäin paljon työssään koki noin 80 % vastanneista. Työpaineiden taustalla olivat paitsi liian suuret asiakasmäärät, myös työn huono organisointi ja työnjakoon liittyvät epäselvyydet. Työntekijöiden voimakas vaihtuvuus kuormittaa niin lastensuojelutyöntekijöitä kuin palveluja tarvitsevia lapsia, nuoria ja heidän perheitään.

Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelulain muutoksesta 2012 lähtien laitoshoidtoa on järjestetty vain, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Muutoksen tavoitteena on siirtää sijaishuollon painopistettä laitoshuollosta perhehoitoon sekä nostaa perhehoidon laatua. Pidämme tehtyä painopistevalintaa perusteltuna, mutta työ on vielä kesken.

Sijaishuollon kokonaisvaltaiseen kehittämiseen on kiinnitettävä huomiota. Sijaishuollossa olevien lasten kuulemisessa ja mielipiteen selvittämisessä on selviä puutteita. Yksityisten lastensuojelupalvelujen kasvanut määrä edellyttää ripeitä toimia selkeiden laatukriteerien laatimiselle ja valvonnan kehittämiseksi. Sijaishuollon kenttä on pirstaleinen, eikä Suomessa ei ole saatavilla keskitetysti perustietoa sijaishuoltopaikoista tai avopalveluista, niiden toiminnasta tai toiminnan laadusta. Sijaishuollon ja avopalvelujen valtakunnallinen rekisteri on välttämätön. Toimiva sijaishuolto edellyttää lapsikeskeisesti ja lapsioikeusperustaisesti toteutuvaa sijaishuollon ohjausta ja valvontaa.

Sijaishuolto on lähtökohtaisesti väliaikainen lastensuojelutoimi ja perheen jälleenyhdistämiselle on lainsäädännössä vahva velvoite. Tästä huolimatta jälleenyhdistäminen toteutuu vain harvoin. Perheen jälleen yhdistämisen nykytilanteen ja toimintatapojen valtakunnalliselle kartoitukselle ja analyysille on selkeä tarve. Tarvitaan myös uusia toimintatapoja sijoitettujen lasten vanhempien tukemiseksi ja sijoitukseen johtaneiden kuormitustekijöiden lieventämiseksi.

Sosiaalihuoltoa vai lastensuojelua?

Uuden sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain päällekkäisyys aiheuttaa hämmennystä käytännön lastensuojelutyössä ja kaipaa selkiyttämistä. Lisäksi sosiaalihuoltolain toimeenpanon vaikutusten seurantaa ei ole tehty lasten ja lapsiperheiden palveluiden osalta eduskunnan edellyttämällä tavalla. Painopisteen siirtyminen ennalta ehkäiseviin palveluihin ja erityisesti kotipalvelujen laadun ja saatavuuden toteutuminen on turvattava. Lapsibudjetoinnin toimintamallin käyttöön ottaminen lisääisi lastensuojelun vaikuttavuutta ja tuottavuutta.

Sijaishuollosta tasapainoiseen aikuisuuteen

Sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on keskimääräistä enemmän elämässään tekijöitä, jotka voivat johtaa syrjäytymiseen. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea sijaishuollossa ollutta nuorta ja varmistaa selviytyminen nuoruuden ja aikuisuuden nivelvaiheessa. Kun muut nuoret yleensä saavat rauhassa irtaantua lapsuuden kodistaan, itsenäistyä, hakea rajojaan ja muodostaa omaa identiteettiään, sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tie on kivikkoisempi. Nuoren arki on lapsuuden kokemuksista selviytymistä, arjen taitojen opettelua, oman perhetilanteen käsittelyä ja joskus myös psyykkisten ongelmien, päihteiden käytön ja muiden vaikeuksien selättämistä. Huostassa olleiden nuorten aikuisten kuolleisuus on muita korkeampi.

Laadukas ja riittävän mittainen jälkihuolto on tärkeä ja kriittinen vaihe lastensuojelun asiakkaille niin inhimillisesti kuin taloudellisestikin mitattuna. Kokemus- ja tutkimustiedon valossa 21 vuoden ikäraja on liian matala ja liian moni syrjäytyy jälkihuollon päättyessä. Lastensuojelujärjestöt kannattavat asiantuntijoiden jo vuonna 2013 ehdottamaa toimenpidesuositusta jälkihuollon ikärajan nostamisesta 25 ikävuoteen ja vaativat, että tämä etenee käytäntöön. Myös nuoret ja lastensuojelun työntekijät ovat nostaneet esiin useissa eri yhteyksissä kannattavansa jälkihuollon ikärajan nostoa.

Pakolaislasten oikeus perheeseen ja tasavertaisiin palveluihin

Vuonna 2016 maahanmuuttajien perheenyhdistämisen ehdoksi lisättiin toimeentulo vaatimus myös kansainvälistä suojelua saavien osalta. Nyt myös ilman huoltajaa tulleiden lasten tulisi pystyä elättämään vanhempansa saadakseen heidät Suomeen. Ajatus siitä, että vastikään maahan tullut lapsi tai nuori elättäisi vanhempansa, on kestävä. Perheenyhdistämissäännökset on korjattava kiireellisesti lapsen oikeuksia kunnioittaviksi.

Ilman perhettä maahan saapunut lapsi tarvitsee turvaa kuten kuka tahansa, syystä tai toisesta vailla huoltajiensa turvaa oleva lapsi. Jokaista lasta on ensisijaisesti kohdeltava lapsena. Johdonmukaista olisi, että nämä lapset saisivat asumisen, hoivan ja huolenpidon osalta tuekseen yhtä vahvat rakenteet kuin sijaishuollossa asuvat kantasuomalaiset lapset. Nyt on aika tarkastella, miten palvelut saadaan vastaamaan lasten tarpeisiin kokonaisvaltaisesti sekä saattaa myös edustajajärjestelmä kuntoon. Ehdotamme, että yksin tulleiden lasten palvelujen siirtämisestä lastensuojelun piiriin tehdään selvitys ja edustajajärjestelmä saa asianmukaiset puitteet koordinaation, edustajien

pätevyyden ja riippumattomuuden sekä valvonnan järjestämiseksi kuntoon.

Pätkäluvista pysyviin

Täysi-ikäistyminen on suuri riski lapsena yksin maahan tulleille nuorille etenkin nyt, kun Maahanmuuttovirasto on alkanut myöntää vain vuoden mittaisia jatkolupia sellaisille nuorille, jotka eivät ole saaneet varsinaista kansainvälistä suojelua, vaan luvan yksilöllisistä inhimillisistä syistä (Ulkomaalaislaki 52 §). Lyhyet luvat ja pelko kokonaan kielteisestä jatkolupapäätöksestä vaikeuttavat nuoren mahdollisuuksia opiskella ja rakentaa tulevaisuuttaan ja kotoutumispolkujaan. Nuoren ihmisen kohdalla hukkaan heitetty vuodet kostautuvat ja kasvattavat syrjäytymisriskiä. Yhteiskunnan on annettava näille nuorille mahdollisuus kotoutua.

Turvallinen lapsuus - Toimenpiteet:

- Turvataan koulurauha ja syrjimättömyys aina varhaiskasvatuksesta lähtien jokaiselle lapselle. Jatketaan kiusaamisen ehkäisyn työryhmän toimenpiteiden täytäntöönpanoa.
- Neuvoloissa, varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kerrotaan lapsille ja heidän vanhemmilleen lapsen oikeuksista ja vahvistetaan kannustavan kasvatuksen mallia.
- Huolehditaan lapsiperheiden peruspalvelujen resursoinnista vanhemmuuden tukemiseksi.
- Alkoholilakiin tehtyjen liberalisointien lapsivaikutuksia seurataan ja tarvittaessa päätöstä korjataan. Uusia alkoholipolitiikan liberalisointeja ei tehdä.
- Turvataan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden resurssit ja kohtuullinen asiakasmäärä sosiaalityöntekijää kohden. Selkeytetään sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain suhdetta. Lisätään lastensuojelun tuottavuutta ottamalla käyttöön lapsibudjetoinnin toimintamalli.
- Lastensuojelun sijaishuollolle ja avopalveluille laaditaan laatuksiteerit sekä valtakunnallinen rekisteri. Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja nostetaan 25 vuoteen.
- Perheenyhdistämissäännökset ja käytännöt on korjattava kiireellisesti lapsen oikeuksia kunnioittaviksi.
- Yksin tulleiden lasten palvelujen siirtämisestä lastensuojelun piiriin tehdään selvitys ja edustajajärjestelmä saatetaan kuntoon.
- Maahanmuuttajanuorten pätkäluvista luovutaan ja heille annetaan pysyvät, kotoutumista tukevat luvat.

